

עומקא דפרשה

- הלימוד לרוב דליתא קמן
- שער הציון
- רוב בסנהדרין
- רובו ככולו

- הלכה כרבים
- מקור דין ביטול ברוב
- הנהגת הקהלות כרוב
- רוב כדאפשר ולא אפשר

פר' משפטים - אחרי רבים להטות

בס"ד ערש"ק כ"ה שבט תשע"ב

מקור דין ביטול ברוב ולגבי ב"נ

הרב א. רויטנברג

הנה בהא דכתיב בפר' "אחרי רבים להטות" ילפינן ד' אופנים של רוב: א. פשיטה דקרא, דאיירי בדיינים שהולכים אחרי דעת רוב הדיינים. ב. רובא דאיתא קמן, כגון תשע חנויות וכו' כדאיתא בחולין (יא). ג. רובא דליתא קמן, ע' רש"י בחולין (יב). ד"ל דרוב זה לא נלמד מהאי קרא אלא הוי הלכה למשה מסיני, עוד כתב רש"י דא"נ דכן ילפינן ליה מהאי קרא דאחרי רבים להטות דמאי שנא מרובא דאיתא קמן. ד. ביטול ברוב, תערובת של איסור והיתר וכיו"ב דהמיעוט מתהפך להיתר. [יש עוד דין בגמ' "רובו ככולו", אולם לכאורה ילפינן ליה ממקור אחר ע' נזיר מב. וכן כתב בקה"י ריש סוכה ס"ק ב].

והנה הדין של ביטול ברוב אינו מבוואר בגמ' מהיכן ילפינן לה. וכתב רש"י בביצה (ג): ד"ה דילפינן) וכן בחולין (צח): וכ"כ הרא"ש (בפ' גיד הנשה) דילפינן לה מ"אחרי רבים להטות". וכבר מעיר בפרמ"ג (ריש פתיחה להל' תערובת ד"ה דע, בסוגריים) דהא לא דמי לדיינים, דשנים מזכים ואחד מחייב אזלינן בתר השנים מזכים, משא"כ ביטול ברוב באיסור והיתר דשרי לאלול שלשתן (כמ"ש הרא"ש בחולין פ"ז, ל"ז) הרי אוכל אחד איסור, ומיהיכי יליף דכשר.

ומפורסם תירוצו של הגר"ח (סט' אות רכ"ט) דילפינן ביטול ברוב ג"כ מדיינים דהא בעינן מספר דיינים בד"מ ג' ובד"נ כ"ג, וקשה איך אזלינן בתר רוב דיעות של הדיינים, הא חסר מספר דיינים שהמיעוט אומר להיפך אלא ע"כ שהמיעוט מתבטל והם מצטרפין יחד וכולם גומרים את הדין. אבל לפי זה קשה דא"כ מהיכי ילפינן הדין של רובא דאיתא קמן דאזלינן בתר רוב דהא שאני בדיינים שהמיעוט מתבטל והוי כאילו כולם אומרים דבר אחד, ותיירץ שם הגר"ח דבפסק ב"ד בעינן עוד שיכווננו את הדין לאמיתו, ומאחר שיש כאן מיעוט דיינים שחולקים נשאר הדין בספק, ועל כרחו דאזלינן בתר רוב הדיינים להכריע הספק.

והנה לענין ביטול ברוב בבן נח כגון שנפל אבר מן החי בתערובת של היתר כתב הפר"מ (יר"ד סי' ס"ב ועוד) וכ"כ החת"ס (בתשובות ביו"ד סו"ס י"ט) דאינו נוהג בבני נח ואסור.

ולענין אי אזלינן בתר רוב, כגון שאיתרמו שישבו ג' דיינים של ב"נ (דהא בחד סגי) ושנים מזכים ואחד מחייב נחלקו האחרונים דהחת"ס (שם סו"ס ע') כתב דאזלינן בתר רוב ובנדב"י מביא בשם ר"ש בנו שלא אזלינן בתר רוב. וכתב המהר"ם שיק (יר"ד תשובה ק"ד) שמקורו של החת"ס הוא מהא שבן נח נהרג על העוברים מפסוק שופך דם האדם באדם, וקשה דלמא נפל הוא, אלא ע"כ דאזלינן בתר רובא אחר ולדות בני קיימא ניהו, וכיון דאזלינן בתר רובא דליתא קמן כ"כ בתר רובא דאיתא קמן. ולפי דברי הגר"ח מובן מאוד למה לענין ביטול ברוב אינו נוהג בב"נ רק בישראל, כיון דרק בדיני ישראל שבעינן מספר דיינים ע"כ צ"ל שהמיעוט מתבטל בהרוב, משא"כ בבן נח שסגי בדין אחד אין לנו מקור לזה.

הנהגת הקהילות ע"פ רוב

הרב מנחם וינטר

כ' בשו"ת הרא"ש כלל ו' (ה), אם שנים או שלושה מהבנינוניים יכולים להוציא את עצמם מן הסכמה או גזירת החרם דע שעל עסק של רבים אמרה תורה אחרי רבים להטות ועל כל ענין שהרבים מסכימים לזה הולכים אחר הרוב והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו עליהם, דאל"כ לעולם לא יסכימו הקהל על שום דבר אם יהיה כח ביחידים לבטל הסכמתם, לכן אמרה תורה בכל דבר הסכמה של רבים אחרי רבים להטות. ואמנם בכלל ז' (ג) כתב, קהל שמטילים חרם אם הוא על עסקי ממון הולכים אחר רוב ממון כהוא בב"ק קטו: שיירא המהלכת במדבר ועמד עליהם הגי' לטורפה וכתב רש"י לגזולה והתפיסו בממון שמחשבים לפי רוב ממון הכי נמי כיוון שהחרם הוא לצורך ממון הולכים אחר רוב ממון, ולא יתכן שרוב נפשות הנותנים מיעוט המס יגזרו חרם על העשירים לפי דעתם, ע"כ. אך נראה שאינו שייך לענין הראשון דאיירי בשעת עשיית התקנה וחייב הנהגת הקהל, דודאי שהקובע הוא רוב הציבור, ומחייב גם את המיעוט. אבל כאשר הגיעו

הלכה כרבים - רוב מנין או רוב חכמה

הרב יצחק גולדשטון

א. ביבמות (י"ד, א) נחלקו רב ושמואל אם עשו ב"ש כדבריהם או לא, רב אמר לא עשו ושמואל אמר עשו, ואמר' אבע"א קודם בת קול וכגון דב"ה רובא, למ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא, ומ"ד עשו כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי ניהו, הכא בית שמאי מחדדי טפי.

ומבוואר שנחלקו רב ושמואל בדין "אחרי רבים להטות" אם היינו דווקא במקום שהחולקים שוים בחכמה, אבל במקום שאחד הצדדים עדיף בחכמה הולכים אחריו ואף שהוא המועט, דרוב חכמה עדיף, או שגם בכה"ג הולכים אחר הרוב, שרוב מנין עדיף.

ויש לשאול דתנן באבות (פ"ב מ"ח) חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי כו' הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם כו'. והיינו שרוב חכמה מכריע רוב מנין, וזה כדברי שמואל שרוב חכמה מכריע רוב מנין, וצ"ב מה יענה רב ע"ז (ואמנם רב תנא הוא יפליג, אבל אין אומרים כן אלא במקום ההכרח).

ב. כתב החינוך (מצוה ע"ח) "ובחירת רוב זה הוא בששני הכיתות החולקות יודעות בחכמת התורה בשווה, שאין לומר שכת חכמים מועטת לא תכריע כת בורים מרובה ואפילו כיוצאי מצרים. אבל בהשוות החכמה או בקרוב, הודיעתנו התורה שרובי הדעות יסכימו לעולם אל האמת יותר מן המיעוט". עכ"ל.

והמנ"ח (שם אות א') הקשה שבדברי החינוך נראה שחידש דבר זה מסברתו ובאמת זה גמרא ערוכה ביבמות, שב"ש כדבריהם משום דמחדדי טפי ואין חולק ע"ז, וגם אחר הבת קול לא נאמר אלא שרוב של ב"ה מכריע חידוד של ב"ש, אבל ודאי שצריך שיהיו הכחות החולקות קרובים בחכמה, ואם יודעים בודאי שהמיעוט גדולים הרבה יותר בחכמה, ודאי שאין הולכים אחר הרוב, וצ"ע שלא הביא החינוך גמרא זו. עכ"ל.

ובדעת החינוך נראה שסובר שדבר זה שכת חכמים מועטת תכריע כת בורים מרובה הוא דבר פשוט, ואי"צ מקור לזה כלל. ובדברי הגמ' נתחדש שאפילו במקום שהפרש ביניהם קטן ס"ל לב"ש שהולכים אחר המחודד יותר.

והרמב"ן (סנהדרין ל"ב א') מביא מתשובת רב האי גאון שכתב שאם נחלקו ב"ד שהם שלשה ב' אומרים כן וא' אומר כן, אם האחד עדיף מן השניים, הולכים אחר מי שנתן טעם לדבריו. והרמב"ן תמה עליו שבסנהדרין ודאי הדין שהולכים אחר רוב המנין ולא אחר רוב חכמה. וכתב שמה שאמרו ביבמות שב"ש עשו כדבריהם משום דמחדדי, "התם לא יושבין בדין הם, והשואל עושה כרצון עצמו לפי שלבו נוטה אחר חכמה".

ונראה ברור שגם הרמב"ן מודה שבמקום שהאחד הוא חכם והשניים הם בורים ודאי שהולכים אחר החכם, ולא נחלקו אלא במקום שגם השניים חכמים הם אלא שהוא חכם יותר, וזבה ס"ל לרמב"ן שהולכים אחר רוב מנין, ורב האי גאון סובר שגם באופן כזה הולכים אחר רוב חכמה. וכן ראיתי מובא שכתב בערך שי (ח"מ סי' י"ח).

ג. ואחר הקדמה זו נבא ליישב מה שהקשינו בתחילת הדברים. דהכי נמי בפלוגתא דרב ושמואל, ודאי כו"ע מודים שרוב חכמה עדיף על רוב מנין של אנשים בורים, ולא נחלקו אלא במקום מחלוקת ב"ש וב"ה שבה"ג חכמים הם אלא שב"ש מחדדי טפי.

מעתה י"ל שמה שאמר ריב"ז "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם". בא לומר שכנגד חכמתו של אליעזר בן הורקנוס אין חכמתם נחשבת כלום, שבאופן כזה מודים כו"ע שמכריע את כולם כמשו"ת, ואי"ז שייך כלל לפלוגתא דרב ושמואל.

ולפי"ד הרמב"ן יש להוסיף שבדווקא נקט התנא אם יהיו כל חכמי ישראל "בכף מאזנים", לומר שאפילו אם יעמדו למנין, שבאופן כזה ודאי לכו"ע הולכים אחר רוב מנין, מכל מקום מכריע את כולם, משום שהכל בורים לעומתו.

הרב אהרן חיים הופנר

א. חולין יא, א. מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא, ופריך, מנלן דכתיב אחרי רבים להטות ומשני רובא דאיתא קמן כגון ט' חנויות וסנהדרין לא קא מביעיא לך כי קא מביעיא לן רובא צליתיא קמן כגון קטן וקטנה מנלן. ובהמשך הסוגיא, רב מרי אמר אתיא ממכה אביו ואמו דאמר רחמנא קטליה וליחוש דלמא לאו אביו הוא אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל וכו', ר' כהנא אמר אתיא מהורג את הנפש דאמר רחמנא וקטליה וליחוש דלמא טריפה הוה אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא וכו', רבנא אמר אתיא מעדים זוממין וכו' וליחוש דלמא טריפה הוה אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא.

ובסוף הסוגיא, א"ר אשי אמריתא לשמעתיא קמיה דר' כהנא ואמרי לה ר' כהנא קמיה דרב שימי וא"ל וצלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר דאי לא תימא הכי לר"מ דייש למיעוטא ה"נ דלא אכל בישרא וכו' אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ה"נ היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר.

בראש יוסף שם כתב, ופירוש אפשר יל"פ בב' אופנים, או דאפשר לברורי, או דבר הרשות הוא (כלומר, שלא אפשר הוא רק היכא שאם לא ניזיל בתר רוב לא נוכל לקיים דין או מצוה בתורה, ואם נוכל לקיים המצוה באופן מסוים בלא לסמוך על רוב זהו אפשר).

והנה ברש"י מפורש שפי' כהצד הראשון. [וז"ל, היכא דאפשר לעמוד על בירור בודקין ולא סמכין ארובא וצריכין לבדוק בהמה מכל י"ח טריפות וכו' והנך כולה (היינו מכה אביו ורוצח וע"ז) משום דלא אפשר הוא]. וכן מפורש ברבינו גרשום. אבל בתוד"ה ליחוש מבואר שפי' כהצד הב', עיי"ש שכתבו ר"ע חשיב ליה אפשר דאיכא לאוקמי קרא שהיה קרום מוחו מגולה ונקבו כדפי' ורשב"ג דפליג וכו' חשיב ליה לא אפשר דדוחק הוא להעמיד הפסוק בכך. עכ"ל.

ב. ובסנהדרין סט, א פריך ר' הונא בריה דרב יהושע, ובדיני נפשות מי אזלינן בתר אהא דרוב נשים יולדות לט' חודשים ואין עוברן ניכר בפחות מג' חודשים, ולא חיישינן למיעוט היולדות לז' חודשים ועוברן ניכר לב' חודשים ושליש. אלא קטלינן לבן סורר ומורה עד ג' חודשים אחר שהביא שתי שערות דנחשב עדיין בן ולא הראוי לקרותו אב). התורה אמרה ושפטן העדה והצילו העדה ואת אמרת זיל בתר רובא.

ובח"ה הר"ן הק' מאי פריך ובד"כ מי אזלינן בתר רובא, והא בפ"ק דחולין ילפינן מדיני נפשות דאזלינן בתר רובא משום דלא חיישינן דילמא טריפה הרג. ותני, י"ל דהתם מייירי היכא דא"א למיבדקה להרוג אי חיישינן למימר שמא במקום נקב נקב ובכה"ג כיון דאמר רחמנא דנקטול רוצח ע"כ סבירא לן דאזלינן בתר רובא דאינשי דיליה טריפות אבל היכא שאפשר לקיים את הדין במקום שיש לפטור אחד מפני חשש היה ראוי לחוש בו כגון זה שאפשר שיהא ראוי לקרותו אב דמכיון ששהה חדשים ושליש משהביא ב"ש והיינו דמקשינן מושפטו העדה והצילו העדה. עכ"ל.

ולכא' מבואר שהר"ן פי' הגמ' בחולין כהתוס', שמה שאפשר ללמוד את דין רוב ממכה אביו ורוצח זה רק היכא שלא נוכל לקיים את דין התורה בשום אופן בלי לסמוך על רוב, ולא היכא דאפשר. כלומר שדין התורה יכול להתקיים באופן מסוים בלי דין רוב.

ויש לתמוה על"ד הר"ן, חדא, דפלא הוא שהר"ן תי' קושייתו ע"פ סברת הגמ' בחולין ולא הזכיר כלל שסברא זו נזכרה בש"ס. ועוד, דבסוף הסוגיא בחולין פירש"י דלמסקנא דין רובא דל"ק נלמד או מהל"מ או מאחרי רבים להטות, וא"כ לדינא לא שייך כלל לחלק בין אפשר ללא אפשר.

ג. ולכן נראה, דאדרבה הר"ן מפרש הגמ' בחולין כפירש"י (הנ"ל באות א'), וס"ל להר"ן דאין שום סברא לחלק ולא ללמוד היכא דאפשר לקיים את דין התורה באופן מסוים בלי דין רוב מהיכא דאי אפשר. וסברת הר"ן הוא סברא מיוחדת השייכת רק בדיני נפשות. וביאור הדברים הוא דבאמת מעיקר הדין אין שום חילוק בין דיני נפשות לשאר דיני התורה בהא דאזלינן בתר רוב, וכל קושיית הגמ' ובד"מ מי אזלינן בתר רובא היא רק משום והצילו העדה משמינו בכמה ודתי שהב"ד מצווים לחזר אחר זכותו של הנידון ולהצילו ממיתה. (על"ר ה"ה ט, א, כתובות לה, א בתנ"י, נדרים כז, א ברא"ש, ב"ק פו, ב בתוס', סנהדרין כ, א, ברש"י, שם לב, א, שם לו, ב, שם עא, ב ברש"י, שם עט, ב ברש"י, מכות ו, א ברש"י, שם ב ברש"י). וגם הא דבספיק נפשות אזלינן לקולא הוא משום דין והצילו. (כמבואר בפסחים יב, א, כתובות טו, א ברש"י, ב"ק מד, ב ברש"י, ב"ב נ, ב ברש"י, סנהדרין עט, א ברש"י, חולין יא, ב ברש"י).

וס"ד דמדיון והצילו ניוחש אפי' למיעוטא. וע"ז הקשה הר"ן מהמבואר בחולין דקטלינן ולא חיישינן למיעוטא, ותי' דהתם א"א לקיים את דין התורה בלא לסמוך על רוב, והיינו דמשו"ה על כרחך אין לחשוש בזה למיעוטא ולא נאמר דין והצילו על הצלה זו, משא"כ בבסור"מ דאפשר לקיים דין מיתה דבסור"מ קודם ב' חודשים ושליש משהביא ב"ש בלא לסמוך על רוב בזה ס"ד שיש דין להצילו ולחשוש למיעוטא. וע"ז השיבו בגמ' דמוכח ממקומות אחרים דבדין והצילו לא נאמר לחשוש למיעוטא בשום אופן. והדברים מדוקדקים בלשון הר"ן בסו"ד, והיינו דמקשינן מושפטו העדה והצילו העדה, ודו"ק.

הרב יעקב הירשמן

בענין רובא דליתא קמן, שמבואר בחולין י"א א' דאי אפשר ללמוד מאחרי רבים להטות, [ולמסקנא מבואר בפירש"י שם י"ב א' לפירוש השני דאחרי רבים להטות משמע בין רובא דאיתיה קמן בין רובא דליתיה קמן דמאי שנא האי מהאי]. ודנה בגמ' מנ"ל דאזלינן בתר רוב ברובא דליתיה קמן, ואיתא שם בגמ' מר בריה דרבנא אמר אתיא משבירת עצם בפסח דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא. עכ"ד הגמ'.

והנה לכאורה יש לשאול אולי באמת אין הולכין אחר הרוב, ובאמת צריך לבדוק הקרום של מוח לוודא שלא ניקב, ואף שנאמר ועצם לא תשברו בו, נימא שהפסוק איירי בשאר העצמות, אבל העצם שבו הקרום של מוח באמת מזה לא איירי הפסוק ועצם לא תשברו בו, ומותר לחצותו ולבדוק הקרום של מוח. ופשוט ששאלה זו לק"מ דאי אפשר לחדש שהפסוק לא איירי מכל העצמות, ובודאי איירי גם על העצם שבו הקרום של מוח. אולם בשו"ת רעק"א תנינא סימן קל"ב הקשה השואל קושיא כעין זה על פי הקדמה מגמ' פסחים פ"ה א'.

וז"ל הגמ' שם: והתניא ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בלילה הזה בבשר שעל גבי העצם [פרש"י אבל מוח לא]. או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח, אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל, ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה לא תעשה, כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני שאין ת"ל [פרש"י שלא הוצרך ללמד איסור שבירתה], שהרי כבר נאמר ככל חקת הפסח יעשו אותו, הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח.

ויש לחקור לפי הה"א שעצם שיש בו מוח מותר לשברו ולאכול המוח, דגם על מוח קאי קרא ואכלו את הבשר בלילה הזה, ועשה דוחה לא תעשה. האם הפשט שהפסוק ועצם לא תשברו בו לא קאי על עצם שיש בו מוח, או דלמא דבאמת הפסוק ועצם לא תשברו בו איירי גם על עצם שיש בו מוח, רק שיש עשה שדוחה ל"ת, ולכן מותר לשבור עצם שיש בו מוח כדי לאכול המוח. והשואל (שם בשו"ת הגרעק"א) הבין כצד ראשון.

וז"ל השואל (הרב רבי יוסף בברגי): מה דהקשה מעכ"ת נ"י בהא דאמרין חולין (י"א א) אתיא מפסח דרחמנא אמר ועצם לא תשברו בו, ודלמא ניקב קרום של מוח, הא בפסחים (פ"ה א') דרשינן לקרא דועצם ל"ת בפסח שני דהוא מיותר לאתויי (ד"א) עצם שיש בו מוח, דלא נימא דעשה דאכילת פסח דוחה ל"ת. א"כ אז הוצרך קרא שלא לומר דאתיא עשה ודחי ל"ת א"כ דלמא באמת מותר לשבור בעצם הגולגולת לבדוק קרום המוח, דהא הקרא לא מיירי בכל גוונא, דהא ס"ד דעצם שיש בו מוח מותר לשבור עכ"ל.

והיינו דהשואל הבין שהיות ויש עשה שדוחה ל"ת, ובה"א מותר לשבור עצם שיש בו מוח, א"כ לא איירי הפסוק ועצם ל"ת בו מיש בו מוח, ודכוותה הקשה דינאם שלא איירי הפסוק ועצם ל"ת בו מעצם הגולגולת. ולכאורה קושיית השואל היא רק לה"א של הברייתא, אבל למסקנא שמכוח ייתור כולל הפסוק ועצם ל"ת בו גם עצם שיש בו מוח א"כ אזא קושייתו. אמנם באמת גם למסקנא – לפי הבנת השואל – יש מקום לשאלתו, דנאמר שהייתור רק ריבה עצם שיש בו מוח, אבל אין לנו ייתור על עצם הגולגולת, ושפיר נאמר שעצם הגולגולת אינו בכלל האיסור ועצם ל"ת בו, ובאמת לא אזלינן בתר רוב, ומותר לשבור עצם הגולגולת לבדוק קרום המוח, ופשוט. דהיסוד שרואים מהה"א – להבנת השואל – שהפסוק ועצם ל"ת בו אינו מחוייב שאיירי מכל העצמות, נשאר גם במסקנא.

והשיב לו הגרעק"א בזה"ל: במחכ"ת אין בזה סרך קושיא, דודאי סתם עצם, היינו בכל העצמות דהלאו קאי על כולם, דהא לא אמרינן דס"ד דמשום מצות דאכילת פסח ס"ד לאוקמי קרא בדמסתבר לעצם שאין בו מוח, אלא דהלאו קאי על כל העצמות, אלא דמ"מ מותר לשבר עצם שיש בו מוח, דאתי עשה ודחי ל"ת, דגם בעצם זה – (שיש בו מוח) – יש בו ל"ת, אלא דנדחה מפני העשה וכו' וכיון דהשמיענו מיתורא דקרא דאין עשה דוחה ל"ת זו בשבירת עצם, ממילא אסור לשבר ג"כ עצם הקולית בשביל בדיקת המוח לקיים עשה דאכילת פסח. עכ"ל הגרעק"א.

והנה עצם תשובת הגרעק"א היא כצד השני של החקירה שחקרנו לעיל והשואל הבין כצד הראשון, אלא דיש להעיר בלשון הגרעק"א בסופו "וכיון דהשמיענו מיתורא דקרא וכו'" שלכאורה יש משמעות בדבריו דלמסקנת הברייתא נדחה קושיית השואל, ויש להעיר לכאורה דגם לפי הה"א של הברייתא שעצם שיש בו מוח מותר לשבור ולאכלו, מ"מ אסור לשבור עצם הקולית בשביל בדיקת המוח, שהרי על ענין בדיקת המוח אין עשה. שו"ר שדברי הגרעק"א פשוטים בתכלית, דהרי לה"א של הברייתא שמתור לשבור עצם שיש בו מוח, ממילא היה מותר לשבור עצם הגולגולת של קרום המוח, ולא שביביל כי צריך לבדוק, אלא מדיון המוח עצמו שצריך לאכלו, וממילא שפי' היו יכולים לבדוק המוח אם ניקב, ופשוט מאד, וזהו דכתב הגרעק"א שלפי המסקנא שאסור לשבור עצם שיש בו מוח, ממילא אין לשבור עצם הגולגולת שיש בו מוח כדי לאכול וממילא לא שייך לבדוק, דהפסוק כולל כל העצמות כולם דלא כהבנת השואל.

ועוררני דבשר המוח שבראש אפשר להוציא דרך העינים וא"צ לשבור עצם הגולגולת, ולפ"ז שמעתי דבה"א של הגמ' בפסחים היה מותר לשבור עצם הגולגולת כדי לבדוק מטריפות, מדיון עשה דוחה ל"ת, ואפי' שאין הולכין אחר הרוב, וזהו שכ' הגרעק"א שרק למסקנא בפסחים אסור לשבור עצם הגולגולת.

פער הליון

מצות עשה לנטות אחרי רבים

כתב הרמב"ם בסה"מ מ"ע קעה שצוה לנטות אחרי רבים כשתפול מחלוקת בין החכמים בדין מדיני התורה כולם. וכן נמשך ונטה בדין פרטי ג"כ בדין ראובן ושמעון, דרך משל כשתפול המחלוקת בין דיני עירם וכו' נמשך אחר הרוב, והוא אמרו יתעלה אחרי רבים להטות. ובבאור אמרו רובא דאורייתא. ועי' בזה הרקיע לרשב"ץ (ע' נב) שדחה דאף אם רובא דאורייתא אינה ראייה שהיא מ"ע ממנין המצוות. ובאמת הבה"ג לא מנאה, ועי' בביאור הר"פ לרס"ג עשה צו.

והחינוך (עח) האריך בשרשי המצוה שהיא קיום הדת שיש תורה אחת לכולנו. וכ' דנוהגת בכל זמן בזכרים ובנקבות. וכ"כ החרדים (פי"ב ל) "בכל דור ודור כשיש מחלוקת בין חכמי ישראל באיסורא או במומנא, מ"ע לילך אחרי הרוב שנא' אחרי רבים להטות".

ומבואר דעיקר המצוה היא בהכרעת מחלוקת בהלכה, ולכן הוא בכל אדם בהנהגתו למעשה, וכמ"ש החינוך בסוף דבריו ועובר עליה ולא נטה אחריהם ביטל עשה. אך הסמ"ג (ע' צח) כ' ללכת אחרי הרוב אם נחלקו הדיינים. ולא הזכיר כלל את ענין מחלוקת בהלכה. ולכא' פליג בהגדרת עיקר המצוה אם היא בדיינים או בכל אדם. ועי' אבן עזרא (כגב).

ועי' במנ"ח (אות א) שבמחלוקת החכמים שהוכרעה אחרי הרוב גם המועטים צריכים לבטל דעתם וללכת אחרי הרוב. ועוד כ' (אות ח) דאף אם עושה להחמיר נגד הרוב, עובר בעשה זו כי צריך לבטל דעתו.

ועי' תומים (כה בקיצור ת"כ ס' קג) דהציווי שנאמר אחרי רבים להטות היינו כשדנים על המעשה ועל נדון גמור, אזי מחוייבים אנו לעשות כפי ההוראה. אבל בדין שאינו למעשה אלא לקבוע הלכה לדורות, לא שייך בזה אחרי רבים להטות.

ע"ע במנ"ח (ב) מ"ש בשם הגט פשוט שאם לא נשאו ונתנו יחד לא נאמר בו החיוב אחרי רבים להטות, ולכן בספרי הפוסקים לא שייך הכרעה עפ"י רוב.

רוב בסנהדרין

מקור דינא דרוב הוא במקרא הנאמר בדיינים "אחרי רבים להטות", וביאר בשערי יושר (ש"ג פ"א) דהכרעה עפ"י רוב דיינים יש בה טעם שרוב שמכוונים לדעה אחת יותר קרוב לומר שכוונו לאמת. (ועי' העמק דבר דכ"ה פטויה דקרא). והביא סייעתא מד' החינוך במצוה זו (ע"ח) שכ' "הודיעתנו התורה שריבוי הדעות יסכימו לעולם אל האמת יותר מן המיעוט", (ע"ש) תנאי דב' הכיתות שוות בחכמת האמת). ועפ"ז כ' השער"י דגם בט' חנויות אינו רוב במציאות הפרישה אלא שכל חנות גורמת צד ספק בבשר, ואזלינן אחר רוב הצדדים.

אך בבית האוצר (ח"ב יח, ו) הוכיח שהוא מטעם הכרעה דהרוב מכריע את המיעוט להיות כמוהו, ולא מצד סברא.

בח"י הגר"ח (סט' רכט) ביאר דמדיינים לפינן גם הליכה אחר הרוב בספק, וגם דין רובו ככולו, כיון שהגמר דין צריך להיות עפ"י כל הבי"ד, ועי"כ הוא מדין רובו ככולו, דעי"ז נחשב שיש את כל המנין הנצרך. ומעצם מה דמכריעים את אמינת הדין עפ"י הרוב, למדנו שרוב מכריע בספק.

ובאופן אחר כ' בשער"י (ש"ג סוף פ"ד) שהוא מקור לביטול ברוב, משום דבדיינים איכא ב' דינים, הא' לגבי קביעת ההלכה שהולכים אחר הרוב. והב' לגבי גמר דין עפ"י הרוב שהוא מדין ביטול ברוב, דחלות גמר דין של בי"ד היא ע"י שפסק הדין של המיעוט מתבטל במציאות.

הלך אחר הרוב - בידור ודאי או הנהגה בספק

ש' הרא"ש (תורא"ש ב"מ ו: סד"ה קפץ) דהכרעת רוב היא עדיין בגדר ספק "אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין, כדכתיב אחרי רבים להטות". וכ"ד הריטב"א שם. וכ"מ בתרוה"ד (שמט) שכ' דרוב לא מיקרי ראייה (לגבי המע"ה). אך התוס' בב"מ שם הקשו את קושיית הרא"ש ולא תירצו, והכריח מזה השערי תורה (א,א) דס"ל דרוב הוא בגדר ודאי.

וכ' הפלתי (סג,א) דפלוג' רב ושמואל בכתובות טו: ויומא פד: אם הולכים אחר הרוב במצוי"נ, היא בזה דלרב רוב הוא בידור ודאי, אבל לשמואל עדיין הוי בגדר ספק. וכע"ז כ' בחי"רמ"ש (ב"ב צב). דפלוג' רב ושמואל אם הולכים בממון אחר רוב, כנ"ל דלרב הוא בידור ולכן אין חילוק בין ממון לאיסור, אך לשמואל הוא הוה ספק רק שהתורה החשיבתו כודאי, ובממון לא שייך.

החמדת שלמה (ב"מ ו: הק') על הרא"ש דהרי מוכרחים לסמוך על הרוב כודאי לעצם חלות מעשר בהמה, כיון שיש מיעוט בהמות טרפות וטריפה נתמעטה מדין מעשר. ועי' בתשו' רעק"א (תנינא קח) שהביא ראייה מזה דאף לש' הרא"ש כיון דנפסק עפ"י רוב לכל מילי נקבע כודאי. (וכע"ז בחמד"ש שם).

פער הליון

רובו ככולו

בח"י הגר"ח (רכט) כ' דמלבד דין הליכה אחר הרוב שהוא מברר ומכריע את הספק, יש דין של רובו ככולו באופן שלא שייך כלל ספק, כגון בשחיטת סימנים דרובו ככולו, דאין בזה ספק אלא דסגי לן ברוב, עי"ש. [וצ"ב מ"ש שם דה"ה באיסור המתבטל בתערובת]. ומה"ט גם דין עומד מרובה על הפרוץ. ועי' ב"ח או"ח כפג (ד"ה ור"ת) דמדין זה מספיק למלא כוס של ברכה עד רובו. ונקט שם הגר"ח דמקור דין זה מאחרי רבים להטות, ועי' במהרש"א הוריות ג: דלענין הוראה ודאי רובו ככולו מדכתיב אחרי רבים להטות.

אך הקה"י בסוכה (א, ב) כ' איפכא דאחרי רבים להטות שייך דוקא בדבר שאינו מבורר, וכמו בדיינים. אבל רובו ככולו הוא גדר אחר, שהרי המיעוט ניכר בפנ"ע ואין בו ספק, ונלמד מקרא אחרינא בניזיר, כמבואר בניזיר מב. והאריך בזה החי' הר"מ (ש"ת י"ד ס' ט) דרובו ככולו נלמד דוקא מהא דנזיר, וא"א ללמוד מאחרי רבים להטות, כיון שהמועט קבוע כמו הרוב ואין ספק. אכן ביאר דבסנהדרין שייך אף דין זה דרובו ככולו (וכד' הגר"ח הנ"ל), ועי"ש הצריכותא דבעינן לב' הלימודים.

ביטול ברוב

כ' רש"י בביצה ג: (ד"ה אפילו) דדין ביטול ברוב ילפי' מאחרי רבים להטות הכתוב בדיינים, וכ"ה בגיטין נג: ועוד (ועי' לעיל בד' השער"י דנלמד מחלות גמ"ד בסנהדרין).

בשערי יושר (ש"ג פ"ד) ביאר דדין ביטול ברוב חלוק מדין הליכה אחר הרוב, [אחר שהביא מהראשונים דהוא ענין אחד והאריך להוכיח דחלוקים, עי"ש]. ועיקר החילוק ביניהם שבביטול האיסור מתהפך להיתר, ובדין כל דפריש הוא היתר הנהגה ולא היתר במציאות.

אך בחמדת שלמה (ב"מ ו: כ' עפ"י המל"מ) מעילה פ"ו) דכשם שהיתר שמתבטל בתוך האיסור אינו נהיה אסור, כך איסור הבטל ברוב היתר "היינו דהאיסור נחשב כמאן דליתא ולא שיקבל שם חדש". וכע"ז בקה"י בכורות (ס' כ) שהוכיח דגדר ביטול ברוב הוא שהמיעוט מאבד את הדינים שעליו ושוה הוא לדיני הרוב, אבל שמו לא נתבטל.

ועי' מנ"ח (י, ו) דמצה שנתערב בה חמץ, אע"פ שבטל האיסור ונהפך להיתר והוי מצה כשרה, מ"מ אין יוצאים בה יד"ח אכילת מצה, כיון דגזייה"כ דבעינן טעם מצה, ולגבי הטעם ל"מ הביטול.

עי' בכתיבי הגר"י ז"בחים (עג. בתוד"ה ר"י) דרק בתערובת דבר לח ההכרעה היא מצד ביטול ברוב. אבל ביבש, הדין הוא מצד הלך אחר הרוב, שמחזיקין כ"א שהוא היתר.

הוספת מעלה ע"י ביטול ברוב

העונג יו"ט (ד) דן בחוטי ציצית כשנתערבו סתם חוטים בחוטים שנטו לשמה, אם מתבטלים ברוב. וכ' דל"מ כיון שביטול הוא דוקא שמסלק איסור או פסול, "ודי לנו שמועיל ביטול להסיר חסרון המתבטל, ולא להשיג מעלת המבטל", וכ' דהוא פלוג' רש"י ותוס' בכורות (כב).

וכ"כ בבית האוצר (ח"ב יח, ט) לגבי מצה שלא נאפתה לשמה שהתערבה במצות לשמה. ועיש"ע (באות ג) דביטול יש לו כח לסלק שם אבל אין לו כח לתת שם [וזה טעם השי' דהיתר אינו בטל באיסור להיות כמוהו].

אך המנ"ח (י, ו) כ' לגבי מצה שאינה שמורה שנתערבה במצות לשמה, דפשיטא שבטלה ברוב ויוצאין בה יד"ח אכילת מצה.

אם המיעוט המתבטל נעשה היתר

עי' בכורות כב. דלרב ירמיה רב דימי טומאה שבטלה כמאן דאיתא, ועי"ש בתוס' (כג. סד"ה נבילה) דאכילת איסור שנתבטל ברוב הוא ע"י שבכל משהו ומשהו שנכנס לבית הבליעה, קמא קמא ביטל. ומבואר דהמיעוט עדיין נחשב מצד עצמו. אכן ביאר הקה"י (בכורות ס' כב) דהוא דוקא לשיטתם (בסה"ד) דדין בטלה כמאן דאיתא הוא מדרבנן.

ודעת הרא"ש (חולין פ"ז ס' לז) שנהפך האיסור להיות כולו מותר ויכול לאכלן אפילו בבת אחת. [וכ' בסוה"ד דבמ"ש תורה אחרי רבים להטות נעשה המיעוט כרוב ולא נשאר בו שום איסור]. ועי' קה"י בכורות (ס' כד) בביאור שיטתו. וכ"פ הטור ס' קט.

אך דעת הרשב"א (בתוה"ב, מובא בב"י) דאסור לאכול בבת אחת את התערובת. ודעת הסמ"ג דאפי' בזאח"ז אסור לאדם אחד, שנמצא אוכל בודאי איסור, [ונפסק ביר"ד קט]. וכ"כ התור"י (ב"ב לא:). דאם אכלן אדם אחד מביא חטאת. (והפמ"ג קט, א' דהאיסור מדרבנן).

[ומ"ש רש"י סוכה ב. שהמועט בטל ברוב והוי כמי שאינו. כ' שם הקה"י דאינו מדין ביטול ברוב אלא משום רובו ככולו, דהוא דין אחר כדלעיל].

ולגבי דין המיעוט במקום שהולכים אחר הרוב, כ' הרשב"א ביבמות (ק"ט). שמייעוט העומד כנגד רוב כמאן דליתא. וכ"כ הריטב"א כתובות יג: ועי' שערי יושר ספ"ה.

למצב שעומדים בפני סכנת ביזה ודאי שיש על העשירים להשתתף בהצלה יותר ולכן כתוב בהמשך הגמ' שאם לקחו להם תייר שתפקידו להציל אותם בדרך גם משודדים וגם מסכנת נפשות יחלקו חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות.

המהרש"ם (תשו" או"ח להב) הביא את שיטת הרא"ש וביאר לפי הגמ' ביבמות (טו): במחלוקת ב"ש וב"ה, האם אחרי הפסק הלכה כב"ה, נהגו גם ב"ש כמוהם, ופליגי בזה בגמ' שם ולמ"ד שהמשיכו לנהוג כשיטתם הטעם הוא משום שמחדי טפי. וחזינו שהרוב לא יכול לכפות את המיעוט, א"כ אין זה אמירה ברורה שהולכים אחרי הרוב. אכן אין ראייה שכ"א יכול להשטמ מן הפסק ולעשות כדעתו, ד"ל שרק ב"ש דמחדי טפי אין צריכים לבטל את דעתם, אבל בלא זה מחויב לנהוג כדעת הרוב.

והרמב"ן בסוף פירושו לסנהדרין כתב שאמנם במחלוקת ב"ש וב"ה נאמר שהרובה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה, אלמא כ"א עושה כרצונו ושמא ל"ר' אלעזר ור' מאיר יחיד במקום רבים כולם צריכים לעשות כהלכה ואין דבריו של יחיד במקום רבים אבל במחלוקת ב"ש וב"ה שם רבים ורבים אין הולכים אחר רוב מנין אלא אם רצו הולכים אחר רוב חכמה. ולפ"ז מ"ש המהרש"ם אינו ברור כ"כ.

ועי"ש שכ' לגבי ש"ץ שצריך להוציא את הרבים יד"ח, שבזה יש אפשרות אפילו לאחד להתנגד כי התפילה היא במקום קרבנות ויכול אדם לומר אין רצוני שש"ץ זה יוציא אותי. ויש לעיין בזמן המקדש שנתנו מחצית השקל לקרבנות ציבור אמאי לא יכול אדם להתנגד ולומר אין רצוני שכהן פלוני יקריב את קרבני, ואפילו בקרבן יחיד הדין שאפשר לבחור כהן מסוים דוקא מאותו משמר, ולא ממשמר אחר. ואולי צ"ל שבקרבנות אין הכהן העיקר בעשיית הנחת רוח להשם אלא הוא מקריב וממילא יש נחת רוח לבורא ית', משא"כ בש"ץ שמכוון להוציא והקהל מתכוון לצאת ממנו, אפשר שיש לו אפשרות להתנגד.

ומ"מ אין מכאן קושייה על הנהגת הקהילות בשאר הנושאים ששם הרוב קובע ואין אפשרות ליחיד להתנגד. וכן מה שמצינו שהנהגת הציבור ע"י ז' טובי העיר היינו משום שנבחרו ע"י הרבים וממילא כוחם ככח של רבים.

והנה אפילו לסוברים שכאשר אין חוכמתם שווה יכולים גם האחרים לעשות כדעתם, זה רק בשאל קבלו עליהם אלו מעולם, אבל אם קבלו עליהם פעם אחת א"א ליחיד להוציא עצמו מן הכלל. ועיין בלשון החינוך במצוה עח שכתב, ומה שאני אומר כי בחירת הרוב לעולם הוא בששני הכוחות החולקות שוות בחכמת התורה כי כן נאמר בכל מקום חוץ מן הסנהדרין שבהם לא נדקדק בהיותם חולקים אי זוהי כת יודעת יותר אלא לעולם נעשה כדעת הרוב מהם והטעם לפי שהם היו בחשבון מחויב מן התורה והוא כאילו ציוותה התורה בפירוש אחר הרוב של אלו תעשו בכל עניינים ועוד שהם כולם היו חכמים גדולים. עכ"ל. וצ"ב דאם כולם היו חכמים גדולים, ודאי שא"א לשנות לכ"ע את פסק ההלכה ומה כוונתו במ"ש "לפי שהיו בחשבון מחויב מן התורה". ואולי י"ל עפ"י ה"ל שכיון שמחויב מן התורה היינו שמשו רבינו מינה אותה א"כ כולם היו צריכים להסכים, ועוד שלא היה שום סיבה לא להסכים כולם היו חכמים גדולים, והרי אחרי שהסכימו פעם אחת שוב מחויבים לנהוג כהרוב.

הוסיף

תנן בשבת יא ע"א לא יצא החייט במחטו וכו' שמא ישכח ויצא, ועי"ש בתוס' דלאביי היינו ששכח המחט עצמה. וקשה דהא קי"ל דדבר שאינו מתכוון שרי לכתחילה, ולפ"ז אם אדם מסופק אם יש לו משא או לאו, לכאור' שרי לכתחילה לצאת בשבת, לדעת הט"ז בסי' שטז שבספק אם יש זבובים בתיבה מותר לסוגרה, דמקרי דבר שאין מתכוון, וא"כ כל שכן כאן שלא זכר כלל לייחשב דבר שאין מתכוון, ולא עביד איסורא כלל, ואמאי גזרו בזה. וכמו"כ קשה דבשבת עג ע"א אי' דבמתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר, פטרינן ליה משום מלאכת מחשבת או מטעם מתעסק, ותיפו"ל דהוי דבר שאין מתכוון ושרי לגמרי.

הרב אלקנה גלעזר

השיעור השבועי הקבוע בשו"ע בעינין
ממורנו הגרש"ז אולמן שליט"א

ראב"ד מודיעין עילית ת"ו
בדיני איסור והיתר

בכל יום שני בשעה 7:40 בערב,

בביהמ"ד מאור חיים רח"נ נתיב"מ 2.

תחילת הלימוד באו"ח ס' תנ"א דיני הגעלת כלים

הגליין המיוחד לכבוד פורים

י"ל בס"ד בשבת זכור (תצוה)

על מגילת אסתר

ביאורים בהלכה ובאגדה

חידושים מובחרים יתקבלו בשמחה

עד יום שלישי בצעהריים (ה' אדר)

(בכת"י עד יום ראשון)

נושאי הגלינות הקרובים בס"ד

תרומה - לחם הפנים

תצוה - ביאורים במגילת אסתר

זיקהל - ת"ת בשבת

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל'

בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net

או בתיבות "עומקא דפרשה":

בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח"נ שד"ח.

בג. הדרומית - ביהכ"נ משובב נתיבות, נתיב"מ 09.

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

ד"ת בדפים בכת"י ברור מתקבלים עד יום א' בלבד.

בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

לקבלת הגליין בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק יש לשלוח בקשה

לכתובת: gal200@neto.bezeqint.net

להנצחות ופרסום בגליין: 052-7678393

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות

נא לפנות לטל' 052-7678393

המתייאש מהצלחת תלמידו בתורה - גזלן!!!

מפחיד, מזעזע, אבל כך מפורש בגמרא (סנהדרין צא); אר"י א"ר כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גזלו מנחלת אבותיו, שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית. באיזה תלמיד מדובר כאן?! שמא ביעקב ישראל קנייבסקי, שאם התלמד שלו יעלים ממנו איזה "תשובה" של רעק"א יהיה אחר כך חסר סימן ב"קהילות יעקב"? או שמא מדובר כאן באלעזר מנחם שר, שאם רבו יחסיו לו איזה תוס' או "קצות" יהיה אחר כך חסר ביאבי עזרי"? לא!! זועק המהרש"א הקדוש. מדובר כאן אפילו כדוגמת תלמידו של רבי פרידש, שהוא קשה הלכה ביותר ונצרך הרבה פעמים לעמוד עמו עד שיהיה שגור בפיו, ומה לי להתאמץ כל כך, הרי ממילא הוא לא יידע את החומר הנלמד בצורה בהירה, והריני משקיף את כוחותי לדוק?!! מלמד כזה - הוא גזלן! הוא גזל את התלמיד מנחלת אבותיו. לא בירשת ממון מדובר, זה הכל וריק, אלא מנחלת אבותיו הרוחנית הוא גזלן! אין לך אדם משרא"ל שלא מוק לו חלקו בתורה מששת ימי בראשית לפי בריאתו וטבעו ותכונתו, אומר רבינו המהרש"א. עכ"ת עי"ש.

ואילו אנו היום, לדאבונו, שומעים משפטים מזורים כגון "הוא לא בנוי ללמוד כל היום", "הוא לא יכול לשבת על המקום", "הוא צריך משהו נוסף". כל המושגים הרקובים האלו שחדרו לדאבונו

מוגש ע"י:

ארגון "משובב נתיבות"

מרכז להצלה רוחנית

קביעות חברותא 9141217 24 שעות ביממה

תכנית "שמח תשמח" הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפורינד 050-4150605

ילידים עד גיל שנה.

למען עתיד ילדיך

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה

תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

